

Махаббат көктемi

Сонау алыста қалған жастық шағымыздың бір сәтін еске түсірер осы шығарма достарым Әбіш пен Клараға арналады.

Сайын Назарбекұлы

Басты кейіпкерлер:

Әбіш, 16-17 жастардағы мектеп оқушысы.

Муза, Әбіштің ғашық қызы, 15-16 жаста.

Көбеген, Әбіштің досы, кластасы, 16-17 жаста.

Сағын, Әбіштің досы, Музаның кластасы, 15-16 жаста.

Оқушылар.

1-көрініс

Көктем. Әбіш жан-жағына таңдана қарап, табиғат көріністеріне сүйсіне қыдырып жүреді.

Әбіш: *(кенеттен шабыттана)*

Ей, Аспан мен Жер!

Ей, Бұлт пенен Жел!

Ей, Күн менен Ай!.. Мені көріп тұрсыңдар ма?!

Тоқтап, ойланып қалады.

Әбіш:

Бұл не сөз?!

Неғып аузыма түскен?!

Е...е, енді есіме түсті! Жақында кездескен анау шежіре қарт айтқан Алланың адамға берген “жеті қазына” байлығының түсінігі екен ғой! Осы алтауы адамның тән сұранысын тойдыруға жаратылған!

Дінсіз заманның ыңғайына бағынған үнсіз адамдар жеті қазынаның бірі қақпан деп, бірі ит деп адасып біткен. Өзінің бар байлығымен жер адамның бір қазынасы!

Аспан мен Жер!

Бұлт пенен Жел!

Күн менен Ай!..

Ал жетінші қазына, ол адамның жан сұранысын қанағаттандыруға жаратылған деп еді-ау! Алла Тағаланың адам үшін жаратқан жетінші қазынасы “білім” деген! “Білім” басты қазына деген!

Жарайды! Олардікі дұрыс делік! Ал менікі не? Оларға мені көріп тұрсыңдар ма дегенім не?

Ай көрініп тұрған жоқ, мені қалай көрмек?!

Бірақ Күн көрініп тұр! Ол мені көріп тұр! Маған нұрын сеуіп тұр!!

Қайтадан шабыттана сөйлейді.

Күн! Ей, көрікті Күн! Бүгін сен өзіңнің қандай ерекше екеніңді білемісің!

Ей, Әлем! Бүгін маған құлағыңды салшы! Мен сенің ұлыңмын! Мен сенің атағыңа лайық адам боламын!

Сен мені түсініп жатырсың ғой деймін, бүгін!

Жан-жағым толы жанымды жадыратар жылылық!

Қайда қарасам да жарқын көріністер мен бейнелер!

Бәрі де жан досымдай!

Бәрі де сырласымдай!

Күн қандай ғажап еді!.. Мына күн... Менің Күнім!

Әлем қандай көркем еді! Шексіз әлем! Менің әлемім!

Шабыттанып өлең сөзбен сөйлеп кетеді.

...Нұр балқытып жатырғандай

Құдірет Күннің нұрын-ай!

...Қалқып жүрген анау бұлттың,

Жырым-жырым түрін-ай!

...Өн сыйлаған аспанына,

Мынау торғай жырын-ай!

...Маған неғып бәрі бүгін,

Ақтарады сырын-ай?..

...Неге бәрі тым ерекше,

Байқамағам бұрын-ай?..

Өзіне-өзі таңданып

Бұ не керемет! Ұйқастар домаланып ауызға түсіп жатыр! Мен түбінде ақан болатын болармын, асылы!?

Көкірегін керіп дем алады.

Жұта берем ауаны,

Маған бүгін не болған?!

Ойым өлең сауады,

Бойкүйездік жоғалған!
Көктен сезім жауады,
Жақсылық күт, деп, алдан!..

Мәс-саған! Мен ақын шығармын! Ақындық дегеннің осы болғаны
ма сонда?

...Зергер-ұста қолындағы
Көкірегім көрік пе?..
...Ерік бермес ақылыма,
Ойым неге желікпе?..
...Өзім қалай өзгергенмін,
Бұның бәрі неліктен?..
Ау!.. Айтыңдаршы!
Неліктен?..

Өзіне қарап қалған қошақанға көзі түседі.

Әй қошақан, қошақан!
Мұнда қалай келгенсің?
Жол түсті ме осында,
Ой, қиялға ергесін?

Әбіш әрі қошақан болып, әрі өзі болып сөйлеп тұрады.

Әй, сүйкімді қошақан!
Мә-ә-ә дегенің...
Не дегенің?
А, а... Сұрағаның солай ма?
Мен жауапты берейін...
Сол сұраққа қалайда!..

Кімсің дейді, қошақан!
Білмеймісің?
Мен Әбішпін ғой!
Неғып жүрсің?
Неғып жүрейін? Ғашық болып жүрмін!..
Әбіш ғашық!
Жаны, тәні сол сезімге еріген!
Менің бүгін атым да ғашық, затым да ғашық!
Сен бе дейді, қошақан!
Ие, Мен!
Мен ғашықпын! Мен! Мен! Мен! Мен ғашықпын!
Кімге дейді-ай, ақымақ!
Ешкімге де!

Мәссаған! Олай болмайды дейді, мына балақай?
Неге болмайды! Болады! Болғанда қандай болады!..
Сонда кімге ғашықсың?

Сұрағының түрін-ай!
Мен бәріңе ғашықпын!
Сүп-сүйкімді қошақан!
Мен саған да ғашықпын!
Жадыратар жаныңды,
Мен гүлге де ғашықпын!
Түрін бермес, сырын бермес,
Мен құмға да ғашықпын!
Қалы кілем далама,
Сөз сөйлеткен санама,
Ауылыма, қалама,
Мені тапқан анама,
Атам жатқан молаға,
Бәріне де, бәріне...
Мен өмірге ғашықпын!..

Ғашық кезде, ғажап-ай,
Жүрек жырға толады!
Сондай шақта өзі кеп
Басқа бақыт қонады!
Міне сол кез, қошақан,
Сезім менің қонағым!..

Жігіт жүріп кетеді. Еңкейіп гүл үзіп алады.

Міне бір тал бәйшешек!
Ал мынау не?.. ажырық!
Жерге қарап, гүлге балап,
Көктем күннің сазын ұқ.

Қызғалдақ та гүлдепті-ау!
Ау, қызғалдақ!
Қызғалдақ!

Айтшы маған сен неге
Сары болсаң да қызғалдақсың!
Ала болсаң да қызғалдақсың!
Қызыл болсаң да қызғалдақсың!
Тіпті қара болсаң да қызғалдақсың!
Неге ылғи қызғалдақсың!

Өзі әрі қызғалдақ болып, әрі өзі болып сөйлеп тұрады.

Маған ат қойған өздерің!
Тапқырын қара өзінің!
Ал сен кімсің? Неғып жүрсің??
Тыңда, саған айтайын,
Мен ғашықпын!
Мен өмірге ғашықпын!
Мен саған да ғашықпын!
Мен мына аспанға да, жерге де ғашықпын!
Неге бәрін махаббат деп атаған?
Ә, түсіндің бе...
Солай! Сен де бар тірлікке ғашықсың!
Сен де бар тірінің махаббатын оятасың!
Сені искеген шақта сезімдінің жүрегіне қан жүгіреді!
Сені қолына алған шақта әр адам өзінің жұбайын іздейді...
Сені искеу үшін жаратқан!
Мені ғашық болу үшін жаратқан!
Мені сүю үшін жаратқан!
Сені махаббатты ояту үшін жаратқан!
Мені махаббатты жырлау үшін жаратқан!

Сені махаббатты ояту үшін жаратқан!
Мені махаббатты жырлау үшін жаратқан!..

Сезім толқытып шаттыққа бөленген жігіт сахнадан шығып кетеді.

2-көрініс

Жал-жал құмдар. Құм таулар арсына жасырынған екі бала ауыл жаққа көз салады. Қолдарында “Абай жолы” романы.

Көбеген:

Енді сен оқы!

Көбеген кітапты Әбішке береді. Кітапты қолына алған Әбіш бетін ашпастан сөйлеп кетеді.

Әбіш:

Ғашықтық сезімнің отына өртеніп, содан рахат сезіміне бөленген Абай, бар тіршілікке, бар жаратылысқа ғашық Абай, Шүкіман деген қызға жүрегін алдыртып, таң атар атпаста қасында жолдасы Ербол бар, қыз аулынан аттанып кетеді...

Бірақ оның жүрегі, ғашықтық дертіне шалдыққан жүрегі, сол ауылда қалып бара жатыр еді!

Көбеген:

Сен ойдан шығармай, кітаптың бетін ашып оқысашы!

Әбіш:

Кітапта да солай жазылған! Мәңгілік махаббаттың ащы сілтісіне, тәтті шырынына жүрегін малып алған Абай, оны іздемей тұра алмас еді! Айдалаға қалдырып кете алмас еді! Оның Шүкіманды іздейтіні даусыз болатын!

Көбеген:

Махаббат сілтісі дегенің не? Ол жүректі жараламай ма?

Әбіш:

Неге жараламасын! Жаралайды! Әйтпесе Абай алпыс жасқа да жете алмай өмірден өтер ме еді!?

Көбеген:

Сен де жүрегіңді сілтіге малып алып, дертке шалдығып қалып жүрме! Мен сен үшін жауапты адаммын! *Күледі.*

Әбіш:

Ақылыңа болайын! Біз, жастар, сол дертті іздеп жүрген жоқпыз ба? Ол таптырмай жүрген жоқ па?

Көбеген:

Дерт бар жерде қайдағы рахат?

Әбіш:

Махаббаттың дерті де бар, рахаты да бар! Соған шалдығу үшін адамдар жанын құрбан етуге даяр тұратын кездері де болады!

Көбеген:

Өртеніп жүріп рахат шегеді! Адам дерт іздейді? Сондай қисынсыз нәрселерді қалай айта аласың?

Әбіш:

Жарайды, дауды доғаралық! Абайға оралалық!

Абай сезімді болған! Содан барып Абай жүрегі өмір бойы махаббат отына өртеніп өткен жүрек!

Көбеген:

Ол қандай от? Қайта Абай қайғы менен қасірет дертін көбірек тартып өтпей ме?

Әбіш:

Қайғы мен қасіретті сезіну үшін де махаббатқа толы жүрек қажет, бауырым!

Көбеген:

Сонда махаббаттың не болғаны? Азап болғаны ма?

Әбіш:

Сондай да сұрақ бола ма? Әрине азап!

Көбеген:

Олай болса махаббат не үшін қажет? Сен не үшін іздеп жүрсің?

Әбіш:

Соны түсінбейсің! Әлі баласың ғой!

Махаббат сезімі адамға тек қызды сүю үшін берілмейді!

Махаббат сезімі – азаматты елі мен жеріне ғашық етеді!

Махаббат сезімі – жүрегі таза жанда шөлге де, көлге де ғашық қылады!

Махаббат сезімі – туған жердің таудан аққан селіне де, жаңа туған төліне де ерекше сезіммен қаратады!

Содан барып өмірге ғашық адам мәңгі махаббат отына өртеніп өтеді!

Ондай отқа түскен кісі әрі өмір бойы бақытты болады, әрі өмір бойы сол отқа күйіп өтеді.

Көбеген:

Біздің арқамызды өртеп бара жатқан қай от? Мына шыжыған күнге қақталып қашанғы жата береміз?

Әбіш:

Жаңа келдік қой! Шығып қалар! Қайда асығасың!

Көбеген:

Үйге қайталық.

Әбіш:

Қайдағы үй?

Көбеген:

Интернатқа дегенім ғой.

Әбіш:

Интернатта бізді кім күтіп отыр еді. Одан да осы жерде ертеңгі әдебиет сабағына жақсылап дайындалып алалық.

Көбеген:

Мына құм арасында ма?

Әбіш:

Құм арасы болса несі бар! Бар дүниеден бұдан таза, бұдан пәк жерді таба алмайсың!

Ертең “Абайдың ғашықтық сезімі” деген тақырыпта пікір таласы өтетінін ұмыттың ба? Бұл тақырып туралы жүрігіңе сезім ұя салмаса, жан-тәніңді махаббат сезімі балқытып тұрмаса махаббат туралы қалай ой айтпақсың?

Көбеген:

Шыжыған күн мен ыстық құм шөлден басқа бірдеңе оятады дегенді сенен естіп отырмын.

Әбіш:

Махаббат сезімі сенің қалтаңдағы орамалың емес. Оны сен қалтаңнан суырып ала алмайсың! Ол саған кенеттен келеді. Оның келер уақытын адамның өзі емес, Көк билейтін болса керек! Ол саған аспаннан түседі!

Көбеген:

Сайра!

Әбіш:

Несі бар, сайраймыз! Махаббат сезімі өз мезгілі жеткен шақта бірден көктеп шыға келетін көктемнің гүліндей нәрсе!

Ол Көктің бұйрығы! Махаббат сезімін биік таудың жотасында, мұз бен қардың астынан көктемде бұр жарып шыға келетін Еңлік гүлінің табиғатымен салыстыруға болар!

Көбеген:

Мұзды тауды көргендей сөйлейсің ғой! Оны қайдан білесің?

Әбіш:

Көбірек оқу керек, балақай!

Көбеген:

Саған көп оқи берме, миың алжасады демеп пе еді, әжелер!

Әбіш:

Олар біліп жүр! Көп оқыса ми қызметі өзгереді! Содан барып көп оқыған адамның, мысалы біздің, (көкірегін қағып қояды), аз оқығанға, мысалы сізге, бірдеңе иектегендей болып көрінетіні заңды нәрсе!

Көбеген:

Сақтай гөр, не деп кетті!!

Әбіш:

Міне, сол шақта, көктемнің көрікті бір күнінде, болмысыңа махаббат сәулесі нұр түсірген шақта, бойыңа махаббат сезімі қан таратқан кезде саған кездескеннің бәрі сұлу!

Бәрі әдемі!

Бәрі ғажап!

Сол сәтте саған алғашқы кездескен қыз – әлемнің сұлулығының символы!

Бітті!

Сен ғашықсың!

Сен дерттісің!

Ғашықтық отына өртен де, рахаттанып өмір сүре бер!

Көбеген:

Маған махаббат ұнамай отыр! (Әбішті кекете) О, Құдайым! Мені махаббатыңнан сақтай гөр! Күледі.

Әбіш:

Көк Тәңірі періштелерінің көктемде пендесіне сыйлар ғажайып сыйы бар, ол – махаббат сезімі! Маған сол сыйлығын осы көктемде жіберіпті! Мен ешкімнен “сүйіктім” деген сөзді естіп көрмесем де бақыттымын. Себебі менің болмысымды махаббат сезімі билеп алған! Мен сол сезімге оранып, рахат тауып жүрген жанмын!

Түбінде бір арудың маған да “сүйіктім” деп қиыла қарап тұратынына сенімдімін!

Көбеген:

Шын болар. Менің көз алдымда өскен бязы, тұйық Әбіш енді басқа Әбішке айналып кетті.

Әбіш:

Мен қазір бүкіл әлемді сүйемін!

Жарық күнді, қараңғы түнді сүйемін!

Шіркін осы сезім өмір бойы бойда жүрсе ғой!

Арылмаса ғой!

Тарамаса ғой!

Көбеген:

Бізге қашан соғар екен сол махаббат! Саған ұқсап “әуейі” болып, бір қызығын көрер ек біз де! Күледі.

Әбіш:

Сен мені “әуейі” атап, бірдеңе еліктеген деп қазір айтып отырсың! Ол сенің тапқырлығың емес!

Ол сөздің авторы басқалар!

Маған жеңгелерім бала күнімнен “әуейі” деген ат тағып қойған болатын. Бірақ мен сіздер ойлағандай жын-пері иектеген әуейі емеспін.

Мен періште иектеген әуейімін! Мен ақынмын!

Көбеген:

Ақын болсаң өлең неге жазбайсың?

Әбіш:

Сезімге бой алдырғанның бәрі ақын! Ақын бәрібір түбінде өлең жазады! Бүгін жазбаса ертең жазады. Не болмаса Абайға ұқсап қырықтан асқанда жазады!

Әбіш “Абай жолы” романын аша салады. Дауыстап жібереді.

Әбіш:

Міне! “Аққа Құдай жақ!” деген сөздің ақиқаты. Кітапты аша салып едім, өлеңге тап бола кеттім! Тыңда, тыңда нағыз өлеңді, ақындық сезімді:

Қуаныш, бақыт сездік тұрған ымдап...

Сырымды сөйлеп келем сөзбен сындап,

Ессе бір суыл қағып, жел сырласып,

Изейді шилер басын шын-шын-шындап...

Көбеген:

Ғажап қой! Табиғатпен үндесіп, араласып бара жатқан жас жігіттер!

Әбіш:

Бұл махаббат!

Махаббат болғанда қандай махаббат!..

Тыңдашы...

...Қуаныш, бақыт сездік тұрған ымдап...

Жүрегінің қазіргі толқуы ғана емес, болашақта оянар, Әйгерім деп соғар жүрек махаббатын да бір сөйлемге сыйғыза салыпты ғой, Абай!

Көбеген:

Шіркін! Шүкімән қандай бақытты қыз! Абай секілді дананы өлместей, өшпестей сүйіспеншілік сезіміне бір сәтте шомылдырып жіберген!

Әбіш:

Қорықпа! Біздерде бір қызды бақытты етерміз!

Көбеген:

Мүмкін қыздар біздерді бақытты ететін болар?

Әбіш:

Әй, Сен немене маған қарап сайрап отырсың. Ана ауыл есігін бағып отыру сенің кезегің емес пе еді?

Көбеген:

Қарап отырмын. Бірақ Сіздің Муза деген қызыңыз шықпай тұр ғой сол есіктен, ашпай тұр ғой, сол есікті!

Әбіш:

Қарағасын кірпік қақпай қарау қажет! Мә, енді оқу кезегі сенікі. Демек, қарау кезегі маған өтеді. Енді өзім қараймын.

Көбеген: *Кітапты қолына алып, керек бетін іздей отырып өлеңдетеді.*

...Жүрегімді сезім шалды,
Қарай-қарай көзім талды...
Жек көремін құм арасын,
Күйіп тұрған тау-тау жалды...

Таптым. Міне...

Жақсы болды ғой...

Дұрыс болды. Сол есікке өзің қарашы. Маған кітап оқыған әлде қайда ұнамдырақ.

“Абай жолы” романын оқи бастайды...

Әбіш: *(құлықсыз тыңдап отырады).*

Қалайша бір көрінбейді.

Көбеген:

Біз, асылы, уақытын таппай шығып жүрміз. Асығасың. Бұл уақыт оның үйде сабағына дайындалатын кезі болар.

Әбіш:

Сабаққа сонша ұзақ дайындала ма екен оқушы деген? Миы ашып кетпей ме? Сонша отыруға қалай шыдамы жетеді?

Көбеген:

Біріншіден күн жанып тұр.

Екіншіден о қыздың ағасы да, жеңгесі де мұғалім. Қыздары алдыңғы қатарлы, үлгілі оқушы болмаса ұят. Содан барып отырғызып қойып оқытатын болар.

Әбіш:

Бір уақыт далаға шықпай ма, сонда?

Көбеген:

Оның себебі бар болар.

Біріншіден оның басы істемейтін ақымақ қыз болғандықтан қайта-қайта оқыта беретін болар!

Екіншіден тәкаппар қыз! Міне, күйіп тұрған құм арасынан Әбіш сығалап отыр-ау деп, сыртқа шықса несі кетеді екен? Тәкаппарлығы сонша, бір бой көрсетуге жарамай отырғаны.

Әбіш: *Көбегенді келекелеп*

Біріншіден, ол сенің құм арасында кесіртке санап отырғаныңды, ұрылардай сығалап отырғаныңды қайдан білмек?

Екіншіден, ол қыз мектебіміздің алдыңғы қатарлы, үлгілі оқушыларының бірі. Басы істемейді дегенің дәлелсіз! Жалған! Жала!

Көбеген:

Асылы, ол қыз тез оқып, тез тоқыйтындар тұқымынан емес, жалықпай жаттап білгіш атанатын қыздар тұқымынан болар?

Әбіш:

Ол кім болса да ерекше қыз! Жақсы атақ алған қыз жаман қыз болмайды.

Көбеген:

Міне данышпандық сөз. Жақсы қыз жаман қыз бола алмайды (*әжуалап күледі*).

Әбіш:

Адамның ішкі дүниесі, бір ауыз сөзден, бір көз қарастан-ақ белгілі болады.

Көбеген:

Шыныңды айтшы! Саған қоймай хат жолдап жүрген басқа қыздардың сөздері ұнамай жүр ме, әлде көздері ұнамай жүр ме? Мысалы ана оныншының А класындағы Баянды алалық! Кімнен несі кем! Сұлу десең сұлу! Ақылды десең ақылды!

Әбіш:

Білмеймін. Ойланбаппын.

Көбеген:

Мен солардың кез келгенінің жары болуға дайынмын. Бірақ бір де бірі маған хат жолдайтын емес.

Әбіш:

Муза менің жан дүниемнің музыкасы! Мен тек қана сол музамен лирик атанамын. Лирика жазатын лирик ақын боламын! Менің Лирика атты сандығыма тек қана Музаның кілті түседі!

Көбеген:

Өзіңе ұнаса болды дағы. Бізге бәрібір. Жақсы болса жақсы бола қойсын.

Әбіш:

Жақсы атақ алған қыз жаман болмайды. Ал оны тәкаппар дегізіп жүрген қасиеті – ол басқа қасиет! Ол қыздың өз бағасын бағалай білетіні! Басқа қыздармен жалпылдап сөйлеспейтіні!

Көбеген:

Оған әртүрлі қасиеттерді жапсыра беретін өзің болатынсың.

Әбіш:

Пай, пай шіркін! Мені сабадан шығармақсың ғой! Мені ашуландырып, интернатқа қайтып кетсек дейсің ғой! Бола қоймас ол ойың! Қызды көрмей кетпейміз!

Көбеген:

Бір шақырымдай жерден сырттай қызға көз салған не сонда? Ол қызды көргенге жата ма? Кездескенге жата ма? Әлде сырласқанға жата ма?

Әбіш:

Ештеңеге де жатпайды!

Ол жүрек пен сезім сағынышын басады. Сен не түсінуші едің? Әлі махаббат туралы бір роман да оқымаған боларсың?

Көбеген:

Көп оқығанның пайдасы жоқ. Әсіресе сол туралы.

Әбіш:

Оқу, әсіресе қайта-қайта оқу миға пайдалы. Муза соны меңгерген.

Көбеген:

Бос сөз.

Әбіш:

Сен болсаң бетін бір қарап біліп алған секілді боласың. Ол білім тек қана ертеңгі сабаққа дейін.

Көбеген:

Өмір бойы басыңда тұратын нәрсе миыңа зақым түсіреді.

Әбіш:

Өміріңе азық болмайтын білім білім емес.

Көбеген: Сен де сөйтесің ғой. Кейбір сабақтардың бетін ашпайсың.

Әбіш:

Жоқ! Мен ешқашан олай етпеймін. Мен сабақтарды – маған керегі, уақытша керегі, керек емесі деп айыра бағалаймын.

Көбеген:

Сонда саған керек еместері не?

Әбіш:

Мысалы мен географияны ежіктеп оқымаймын. Бәлен деген елде қай уақытта жаңбыр жауатыны, бәлен деген аралда қанша халық тұратыны, ол жерде жыланның он түрі ме, әлде он бес түрі өмір сүре ме – оның маған қанша қажеті бар? Оларды мен жай ғана баға алу үшін оқимын... Тіпті математиканды да солай оқимын.

Көбеген:

Әй, сен қайда қарап отырсың?

Әбіш:

Не боп қалды?

Көбеген: Қыз кетіп бара жатыр ғой!

Әбіш:

Сол ма?

Көбеген:

Сол секілді

Әбіш: Қай есіктен шықты?

Көбеген:

Сақшылық кезек сенікі болатын.

Әбіш:

Көршінің қызы емес пе?

Көбеген:

Мен қайдан білейін? Ол үйдің есігі осы арадан кем болғанда бір шақырым жер.

Әбіш:

Бір шақырым қашықтық қыран жігіт көзіне алыстық етпейді!

Көбеген:

Қыран болсаң қайда қалдың? Не болғанда да жауапты өзіңсің. Есікке қарап отыру кезегі сенікі болатын.

Әбіш:

Жаулық қой мына мінезің! Мені жауапты етемін деп, көріп отырып үнсіз отырғаннан саусың ба?

Көбеген:

Мектепке қарай бұрылып кетті.

Әбіш:

Жұр кеттік!

Екеуі жүгіріп шығып кетеді.

Сахнаны жас қыз кесіп өтеді. Шашы тобығына түскен, шашының ауырлығынан басын шалқақтау ұстайтын, бойы аласалау, сәнді бойжеткен.

Сахнаға Әбіш пен Көбеген шығады. Шаршап, алқынып қалған. Демдерін алып тұрады.

Көбеген:

Әншейінде денешынықтыру сабағында класымызды артқа тартып жүруші едің. Өзің жүргігіш екенсің ғой. Тіпті менен де озып кеттің.

Әбіш:

Жүгіріп келе жатқан жатырған мен бе екен! Мен тек қана өзімді жетектеп келе жатқан жүрегімнен қалыс қала алмай келемін!

Көбеген:

Саған сөз жоқ!

Әбіш:

Егер қазір жүрегім ұшамын десе, мен ұша алатыныма сенімдімін.

Көбеген:

Ол қыз қазір пионер бөлмесіне барады. Сен комсомол кабинетіне кіресің. Сосын комсомол пионердің ағасы, ақылшысы емес пе? Шақырып ал да сөйлес.

Әбіш:

Жоқ олай ете алмаймын.

Көбеген:

Неге?

Әбіш:

Ыңғайсыз ғой.

Көбеген:

Сен осылайша сағыздай созып жүргенде басқа бір жігіт сөйлесіп қойса қайтесің? Қызды қағып кетсе қайтесің?

Әбіш: *(ашуланып қалғаны байқалады)*

Біреудің жанды жеріне тұз себуге қандай құмар еді, адам дегендер?

Көбегеннің бар жоғын елемей, өзімен өзі сөйлесіп жүріп кетеді.

Бұлар содан ләззат ала ма екен? Жан досым дегеннің айтып тұрғаны әлгі сөз?

Көбеген:

Сен де кісі жанын орынсыз жаралама! Ақын еместердің де жүрегі бар! Олардың да өкпелеп қалатын кезі болады. Мен мектепке барғым келмей кетті. Өзің бара бер.

Көбеген кетіп қалады.

Әбіш:

Білмеймін... Не істесем екен?.. Жаңағының айтып бара жатқаны әлгі! Біреу қағып кетсе қайтесің дейді! Не істесем екен?

Асылы хат жазғаным дұрыс болар ма...

Жүректегі махаббат пен сағынышты қағазға түсірсем бе?..

Шымылдық

3-көрініс

Сахнаға Әбіш пен Сағын шығады.

Сағын:

Мені оңашалап қайда алып келесің?

Әбіш:

Сен осы менің шын досымсың ба?

Сағын:

Әрине.

Әбіш:

Бір тапсырма берсем орындап шыға алар ма екенсің?

Сағын:

Әрине.

Әбіш:

Немене, әрине деп қақсап қалдың. Дұрыс жауап қатпаймысың.

Сағын:

Әрине, сенікі дұрыс.

Әбіш:

Әй, “әрине”! Сен мына хатты бір қызға апарып бере алар ма екенсің? *(үшбұрыш хатты көрсетеді)*

Тек бір сұрағым бар! Ашып оқымауға уәде бересің бе?

Сағын:

Әрине! Ал хатты кімге берейін?

Әбіш:

Музаға!

Сағын:

Муза деген қандай мақұлық?

Әбіш:

Ол мақұлық емес, қыз!

Сағын:

Танымаймын!

Әбіш:

Ал айтшы, ойшылым! Ол кім деп ойлайсың?

Сағын:

Муза ма?

Олай болса біз Шорлк Холмсша ойланып көрелік!

Муза?..

Сендей ер кісі хат жазып, өзі беруге жүрегі тұрмаса, онда оның жас қыз болғаны.

Ер кісі деп отырғанымыз жас жігіт болса, онда ол хаттың ғашықтық хат екеніне дәлел іздеп жатпаймыз!

Ол хатты маған тапсырғалы тұрғаны, демек ол қыздың біздің класта оқитындығы!

Бізді кластың жартысы қыз! Сонда кім болғаны?

Әбіш Кекілбаев секілді біздің Ұштаған мектебінің құндызы, болашақтың жұлдызы кез-келген қызға көңілі кете қоймас! Ол ең ақылды, ең сұлу, ең мінезді қызды қалаған болар!

Дәл соның өзі! Муза сол екен!

Әбіш:

Кім екен?

Сағын:

Менің парталасым екен!

Әбіш:

Саған ойшыл деп бекер ат тағып жүрген жоқ екенбіз!

Сағын:

Бірақ әлі паспорт алмаған қызға махаббат хатын жазуға болмайтын болар?

Әбіш:

Қылжақтамашы, қылжақбастарды жек көремін.

Сағын:

Құдай бар, қылжақтап тұрған жоқпын.

Әбіш:

Муза деген қыз – сенімен бір партада отыратын қыз!

Сағын:

Бізге оның атын айтуға бола ма?

Әбіш:

Жоқ! Ол мен үшін де, сен үшін де Муза! Конспирация!

Сағын:

Ол немене?

Әбіш:

Өзіліңді тоқтатшы.

Сағын:

Өзіл сөз – өмір көркі.

Әбіш:

Сен менің қандай жағдайда жүргенімді түсінбейсің ғой?

Сағын:

Түсінгенде не істеймін?

Әбіш:

Сені де дос дейді-ау! Не істеймін дейді?

Сағын:

Достығымда қапы жоқ! Құдай бар!

Әбіш:

Шіркін, ішкі жан-дүниеңді бетіңе бір қарағанда бірден түсіне қоятын досың болса!

Сағын:

Ендеше жарайды, түсіндім! Сол қызды көндіріп берейін бе? Ол мен үшін түк қиындығы жоқ шаруа! Ол менің қолымда! Ал сонда не болады?

Әбіш:

Бұл жалғаннан армансыз өтер едім! Бірақ қалай көндірмексің?

Сағын:

Ақымағым-ау! Оларды көндіріп не қажеті бар! Тек қана өзің ыңғай танытшы. Үштағанның барлық қызы сенің соңыңнан еріп кетуге даяр!

Әбіш:

Айттым ғой, қылжақты қой деп.

Сағын:

Қылжақ емес. Шындық солай. Әкел, бірақ кім берді дейін?

Әбіш:

Лира беріп еді дерсің?

Сағын:

Лира деген қандай құбыжық?

Әбіш:

Құбыжық емес, ол мен!

Сағын:

Лира! Муза! Конспирация! Құдайым-ау, бір дұрыс сөздермен сөйлесең қайтеді, адамға ұқсап?

Әбіш:

Сен босына ақымақтанба. Әйтпесе ақымақ болуға үйреніп кетесің де, өмір бойы солай болып қаласың.

Сағын:

Адам ақымақтыққа үйренбейді. Солай болып туады.

Әбіш:

Міне оқымыған адам сөзі. Абай не деген?

Сағын:

Абай ақылды бол деген. Бес нәрседен қашық бол деген.

Әбіш:

Абайды оқы. Жаттап ал.

Сағын:

Бір клас жоғары оқимын деп, көсемсінеді, бұлар. Жақанда болатын айтыс танытар әлі, қай кластың қандай екенін!

Әбіш:

8-ші С-ның да дәмесі бар ма?

Сағын:

Әлемдегі ең сұлу, ең ақылды қыз қалай ақымақ адамдардың ортасында жүріп, ақымақпен бір партада отырады екен? *(Келемештеп күледі)*

Талғамы тым нашар болып жүрмесін, со қыздың!

Әбіш:

Хат біреудің қолына түсіп қалмасын!

Сағын:

Қорықпа. Біз музыка мен лириканы қосақтап әдемі әнге айналдырып береміз!

Әбіш:

Дұрыс!

Сағын: *қалжыңдап*

Дұрыс болды!

Әбіш:

Не дұрыс болды?

Сағын:

Сенің де жай адамша бір ауыз сөз тауып айтқаның! “Дұрыс” дегенің дұрыс болды!

Әбіш Сағынға ұмтылады. Олар бір-бірін қуалап сахнадан шығып кетеді.

4-көрініс

Ауыл клубы. Комсомол комитетінің қатшысы Әбіш ұйымдастырған жастар кеші. Жоғарғы клас балалары ән айтысын өткізіп жатады. Әбіш ән-айтысты бастап сөз сөйлейді.

Әбіш:

Құрметті ата-аналар! Құрметті ұстаздар! Біз бүгін алғаш рет жоғарғы клас оқушыларының арасында халық әндерін орындаудан айтыс ұйымдастырғалы отырмыз. Әр кластан үш оқушыдан таңдап алдық. Барлығы жеті команда. Әр командада үш баладан. Айтысты алдымен “8С” клас өнерпаздары бастайды.

Олар өздері қалаған бір әннің бірінші төрт жолын айтады. Сол әннің келесі төрт жолын, не қайырмасын “8Б”, одан кейінгісін “8А” жалғастырады. Ән сөзі тауылғанда кезегі келіп тұрған клас басқа әнмен жалғастырып кетеді. Жалғастыра алмаған команда жарыстан шығып қалады.

Сонымен, кезектеріңді жаттап алыңдар: 8С бастайды. Содан кейін 8Б; 8А; 9Б; 9А; 10Б; 10А.

10А класынан кейін 8С қайта жалғастырып кетеді. Ең соңында қалған команда жеңімпаз!

Бұл айтыс қазақ халқының халық әндерін оқушыларымызға жаттату мақсатында өткізіліп отыр. Кохозымыздың жеңген командаға берер сыйлығы да бар. Бәріміз қол соғып өнерпаз жастарымызға сәт сапар тілелік!

Сахнаға кеуделерінде кластарының қатар сандары жазылған командалар шығады. Әр команданың бір мүшесі бір музыкалық аспаппен қостап тұрады. 8С класы үш домбырамен шығып айтысты бастайды.

Сағын:

Біз 8С класынанбыз! Қолын сілттеп айтысты бастап кетеді.

Айналайын, ақ жүзің, айдан аппақ,
Сендей жанды ер жігіт қайдан таппақ, дедімай-ау.
Көрген адам қасыңнан, кете алмайды,
Мұз үстінде жүргендей тайғанақтап, дедімай-ау.

8Б класы жалғастырып кетеді

Алма ағаштың гүліндей-ау,

Текеметтің түріндей-ау.
Өтіп дәурен бара жатыр,
Сізбен бізге білінбей-ау.

8А класы жалғастырып кетеді

*Құлағыңа таққаның күміс сырға,
Күмбірлетіп шығасың күнде қырға, дедімай-ау.
Сағыныштан сарғайып, шыдам таппай,
Мен өзіңді қосамын ән мен жырға, дедімай-ау.*

9Б класы жалғастырып кетеді

Алма ағаштың гүліндей-ау,
Текеметтің түріндей-ау.
Өтіп дәурен бара жатыр,
Сізбен бізге білінбей-ау.

9А класы жаңа ән бастап кетеді

Қаратайға жарасар қара терлік,
Жарасады жігітке төтен ерлік,
Жамандардың жабыққан ісі дейді,
Өлең айтып көңілді көтерелік.

10Б класы жалғастырып кетеді

Қарағым-ай,
Қырға шығып жолыңа қарадым-ай.

10А класы жалғастырып кетеді

Аузыңды ашсаң көрінер маржан тісің,
Не демейді сыртыңнан дұшпан кісің.
Десе десін сыртыңнан дұшпан кісің,
Білінбей ме досыңа еткен ісің.

8С класы жалғастырып кетеді

Қарағым-ай,
Қырға шығып жолыңа қарадым-ай.

8Б класы жаңа ән бастайды.

Біздің ауыл сұрасаң Белтұрғанда,
Биік ағаш солқылдар жел тұрғанда.

Күн мен айын басқаның мен қайтейін,
Тал шыбықтай бұралып сен тұрғанда.

8А класы жалғастырып кетеді

Сары жез құман-ай,
Отта тұрған-ай.
Айналайын көзіңнен,
Ашып жұмған-ай.

9Б класы жалғастырып кете алмайды, шатасады. Ұялып сахнадан шығып кетеді.

9А класы жалғастырады.

Біріншіден не жаман - өсек жаман,
Екіншіден – сүймеген төсек жаман.
Ер жігіттің бойында болмаса өнер,
Жақсы екен ғой жүргені есен-аман.

10Б класы жалғастыра алмай 10А жалғастырады.

Сары жез құман-ай,
Отта тұрған-ай.
Айналайын көзіңнен,
Ашып жұмған-ай.

8С класы жаңа әл бастап кетеді.

Біздің ауыл текшенің етегінде,
Ерте шықсам аулыңа жетемін бе?
Ақ тамақтан емінте бір искетсең,
Айналақтап аулыңнан кетемін бе?

Бұл әнді ешкім жалғастыра алмай қалады. Әнді тұтастай 8С оқушылары айтып шығады.

Есіктің алды тал-қайың,
Басыңда тұрмас жаз дәйім.
Қалқатай еске түскенде,
“Сары бидай” әнін,
Сағынып сонда салғаным.

Бұлт арылмай қойды ғой бастан бір күн,
Сенсіз өмір секілді жалған шіркін.

Ат арылтып алыстан келгенімде,
Кер маралдай керіліп тұрсаң, шіркін.

Есіктің алды тал-қайың,
Басыңда тұрмас жаз дәйім.
Қалқатай еске түскенде,
“Сары бидай” әнін,
Сағынып сонда салғаным.

Халық 8С класын қошаметтеп жатады. Космомол жетекшісі Әбіш шығады. Қолындағы “Абай жолы” романының томдарын сахнадағы Муза қызға, Сағынға және үшінші оқушыға табыс етіп құттықтау сөз сөйлейді.

Әбіш:

Біз бүгін ғажайып айтыс өткіздік. Бұл айтыс біздердің өнерлі ата-бабаларымыздың рухын тірілтті. Өнерін еске түсірді. Біздің мектептің балалары халық әндерін түгелге жуық жаттап алды. Бұл ұлкен білім болды. Бұл өмірлік азық болмақ.

Бұл жарысқа, айтысқа жақсы дайындалған 8С класының командасын қошаметтеп қол соғалық. Капитанына кітапқа қоса гүл тапсыралық.

Әбіш Муза қызға гүл тапсырады. Халық қошаметтеп қол соғады.

5-көрініс

Комсомол комитеті деген бөлме есігін соғып, Муза қыз ішке кіреді. Әбіш сақалақтап, абдырап қалады. Орындық ұсынады.

Әбіш:

Сәләматсыз ба? Отырыңыз!

Қыз:

Сәләматсыз ба? Мен үйге қайтуым керек. Отырмаймын. Ұзақ бола алмаймын.

Әбіш:

Сіздің класыңыз мықты екен! Жоғарғы жеті клас ішінде халық әндерінің айтысынан бірінші орын алды.

Қыз:

Ие, біз де күтпеген едік. Мен үйге қайтайын.

Қыз кетуге ыңғайланады. Бірақ айтылмаған сөзі бар екенін байқатады.

Әбіш:

Кешіріңіз, сәл кідірсеңізші. Мен сізге сәлем жолдап едім.

Қыз:

Сәлеміңіз жетті.

Әбіш:

Ол сәлем-хаттың тағдыры не болды екен? Бізді қатта қинап жүр. Білуге болар ма?

Қыз:

Сіздің сол хатыңыз менің ең қымбат дүниеме айналды.

Әбіш:

Оқып шыға алдыңыз ба?

Қыз:

Оқымақ түгіл әр сөзін жаттап та алдық. Бұ күндерде ол хаттың әр әрпі көз алдымыздан кетпейтін болды! Ақыры амалсыз өзім осында келдім!

Әбіш:

Жүрегім алдамаған екен ғой. Сеніп едім!

Қыз:

Ал мен сізден гөрі батылдау екенмін. Жауабымды біреу арқылы емес, Сізге өзім тапсырғалы тұрмын.

Әбіш:

Әйтеуір біреу біреуден батыл болуы қажет нәрсе ғой! Әйтпесе, тіршілік ілгері баса ма!..

Қыз:

Ағам да, жеңгем де мұғалім. Хат біреудің қолына түсіп, не жоғалып басқалар оқып ұятты болмалық деп, мен өзімді өзім осыған көндірдім.

Әбіш:

Рахмет! Оңай болмағанын сезіп тұрмын. Менің өз қолымнан келмеген болатын.

Қыз:

Мен Сағынға да бере алмадым, бұл хатты! Бұл хат емес, бұл менің жүрегім! Сізге соны өз қолыммен тапсырғым келді!

Үш бұрышты хат ұсынады. Әбіш қыз қолын хатпен бірге ұстап өзіне тартады. Қыз қашпайды. Екеуі құшақтасып тұрады.

Әбіш:

Музам менің!

Қыз:

Мен сізді кім деп атасам екен?

Әбіш:

Мен Музаның Лирасы боламын! Олар бір-бірінен ажырай алмайды!

Қыз:

Сіздің ата-анаңыз қойған атыңызды атау да, өзіңіз ойлап тапқан атауыңызды ауызға алу да маған қиын соғып тұр.

Әбіш:

Онда сіз өзіңіз ат қойып алыңыз! Сонда менің үш атым болатын болады!

Қыз:

Менің жүрегім де, менің өзім де, Сіздің үшінші атыңыз да осы хаттың ішінде!.. Арманым менің! Сүйіктім менің!

Әбіш:

Сіз бүгін менің туған күнім екенін білесіз бе?

Қыз:

Жоқ!

Әбіш:

Қанша жыл ғұмыр сүрсем де, қаншама бақытқа ие болсам да менің бүгін ең бақытты күнім болмақ! Ең ғажайып туған күнім болмақ!

Қыз:

Кешіріңіз, туған күнге сыйлығымыз болмай қалды.

Әбіш:

Мына хаттан артық мен ешқашан ешқандай қымбат нәрсе болуы мүмкін емес!

Қыз:

Ойы олқы түсіп жатса, хат сөзінің көркемдігі, сөз мағынасының тереңдігі Лира деген ақыннан кем түсіп жатса, Музаның махаббатының шексіздігі соның орнын толтыра алар ма?

Әбіш:

Тек қана толтырып қоймайды! Қазірдің өзінде бақыт деген ғажап шараға сыймай асылып төгіліп жатыр!

Бұлардың үстіне Сағын мен Көбеген кіреді. Құшақтасып тұрғандарды көріп есікті жаба қояды.

Әбіш:

Достарым менің! Жаппа есікті! Бері келіңіздер!

Достарын ішке кіргізіп алады.

Куә болыңдар, біздердің бақытымызға! Куә болыңдар!
Мен бақыттымын! Мынау махаббат көктемі маған дүниедегі ең асыл, ең сұлу қызды сыйға тартты, бүгін!

Неге біздерді құттықтамайсыңдар, достарым!

Құттықтасаңдаршы!

Құттықтасаңдаршы!

Біздер бақыт құшағындамыз!..

Достары аңырып не дерін, не істерін білмей аңырып тұрады.

Содан соң қосылып” құттықтаймыз, құттықтаймыз” деп үн қосады.

ШЫМЫЛДЫҚ

27.03.2006 ж.
Ақтау.